

Віталій Кацідим,

*здобувач наукового ступеня доктор філософії,
аспірант Інституту вищої освіти НАПН України*

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ**

Повномасштабна загарбницька війна РФ проти України створила безпрецедентні виклики для вищої освіти. У цьому контексті модернізація юридичної освіти стає критично важливою для майбутнього країни. Війна змінила не лише геополітичний ландшафт, а й потреби суспільства, ставлячи перед правовою системою нові, складні завдання. Якість підготовки майбутніх правників безпосередньо впливає на забезпечення верховенства права та стале повоєнне відновлення України. Стійка правова система є запорукою стабільності, захисту прав людини, залучення інвестицій та відбудови економіки. Це вимагає юристів нового покоління – не лише теоретично підкованих, а й здатних адаптуватися до динамічних змін, мислити критично, вирішувати нестандартні проблеми та діяти в умовах невизначеності.

Якість підготовки правників прямо впливає на трансформацію української правової системи та її спроможність функціонувати в умовах відбудови країни. Цей процес включатиме не тільки відновлення інфраструктури, а й створення нових механізмів правового регулювання, розробку законодавства щодо компенсацій, репарацій, інтеграції ветеранів, розслідування воєнних злочинів, а також гармонізацію українського законодавства з нормами Європейського Союзу. Для цього Україні

потрібні висококваліфіковані юристи, які розуміють міжнародні стандарти, володіють практичними навичками та мають глибокі етичні принципи.

Питанням формування університетських мереж та їх розвитку через створення ліг конкурентоспроможності присвячені праці В. Лугового, Ж. Таланової та О. Слюсаренко [26]. Аспекти забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО) досліджено О. Воробйовою [24]. Питання адміністрування освітньої діяльності в університетському середовищі з урахуванням вимог до якості розкриваються в роботах N. C. Phong і V. T. Khanh [10]. Проблематику розвитку системи вищої освіти Болгарії досліджує S. Dimitrova [2], а питання європейського виміру забезпечення якості аналізує A. Sursock [12]. Якість підготовки студентів-юристів досліджено в роботах I. Zamora, C. A. Mosqueda Terán та G. J. R. Gutierrez Ocegueda [25].

Саме тому використання європейського досвіду як орієнтира у реформуванні юридичної освіти є необхідним кроком. Європейські країни мають усталені традиції правничої освіти та розвинені системи забезпечення якості, які адаптуються до сучасних викликів. Запозичення найкращих практик, інтеграція в європейський простір вищої освіти та гармонізація стандартів дозволять Україні готувати правників, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринку праці, що є життєво важливим для успішної інтеграції України до європейської спільноти та її сталого розвитку в повоєнний період.

Український ринок праці відчуває гострий дефіцит практичних навичок у випускників-юристів (більше 60% роботодавців оцінюють їхній рівень як низький, 80% потребують додаткового навчання), зокрема щодо складання юридичних документів,

ділового спілкування, аналітичного та критичного мислення, а також роботи з правовими базами даних. А володіння англійською мовою (важливе для 100% роботодавців) та високі етичні стандарти (для майже 80%) є критично важливими, але часто відсутніми компонентами підготовки сучасних українських юристів [27].

Війна не лише виявила дефіцит навичок у випускників-юристів та створила об'єктивні перешкоди для освітнього процесу, але й актуалізувала нагальну потребу у фахівцях з міжнародного гуманітарного та військового права, питань відбудови та репарацій. Це вимагає швидкої адаптації навчальних програм та включення нових спеціалізацій. У цьому контексті, європейський досвід та його нормативно-правова база стають ключовим орієнтиром для трансформації української юридичної освіти.

Ключовим нормативним документом у сфері забезпечення якості є «Європейські стандарти і керівні принципи забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG) [5]. Важливими також є Національні рамки кваліфікацій, що гармонізуються з Європейською рамкою кваліфікацій для вищої освіти (QF-EHEA) [15] та Європейською рамкою кваліфікацій (EQF) [14], що підвищує прозорість освітніх систем та зіставність результатів навчання.

Пріоритети у сфері освіти в ЄС визначає «Стратегія Європейського Союзу у сфері освіти та навчання 2020» (Education and Training 2020) [3]. Вона передбачає підвищення якості, доступності та інклюзивності освіти через підтримку інноваційних методів викладання, цифровізації та формування компетенцій, що відповідають сучасним викликам ринку праці. Національні агентства з забезпечення якості освіти, що діють відповідно до ESG

та включені до Європейського реєстру агенцій із забезпечення якості (EQAR) [4], виконують ключову функцію акредитації та зовнішнього оцінювання. Нормативна база та стратегічні документи ЄС створюють фундамент для формування єдиних стандартів якості освіти, що підвищує її конкурентоспроможність та забезпечує гармонізацію освітніх програм у ЄПВО. Ці засади особливо важливі для України, яка прагне адаптуватися до європейських стандартів та забезпечити якісну підготовку фахівців.

Університетські рейтинги є важливим інструментом забезпечення якості та ключовим показником конкурентоспроможності ЗВО у правничій освіті. Вони відображають не лише академічний рівень, а й ефективність системи забезпечення якості, міжнародну відкритість та здатність до інновацій. Структура підготовки бакалаврів права в більшості країн ЄПВО відповідає Болонському процесу: трирічна бакалаврська програма з базовим юридичним навчанням, яка готує до магістерської підготовки. Основу програм становлять фундаментальні юридичні дисципліни, з акцентом на правозастосуванні, розвитку аналітичного мислення та емоційного інтелекту. Приклади провідних європейських ЗВО, які стабільно посідають високі місця в міжнародних рейтингах, демонструють різноманіття підходів та високий рівень конкуренції у правничій освіті, слугуючи еталоном академічної якості, дослідницького потенціалу, мобільності студентів та затребуваності випускників:

-Heidelberg University (Німеччина) [7] (84 місце QS World University Rankings 2025 [11]): 5-річна програма з Державним іспитом (Staatsexamen), сфокусована на аналітичному мисленні, міжнародному та європейському праві, з обов'язковими стажуваннями та судовими дебатами. Відповідає стандартам ESG.

- Université Paris 2 Panthéon-Assas (Франція) [20] (топ-10 національних, 101-150 QS World University Rankings by Subject, 388 QS Europe 2025 [23]): 3-річний бакалаврат (180 ECTS) із міждисциплінарним підходом, симуляціями, стажуваннями та співпрацею з юридичними фірмами.

- Leiden University (Нідерланди) [8] (73 місце THE World University Rankings 2025 [18], 141 QS World University Rankings 2025 [11]): Англomовна бакалаврська програма (180 ECTS) з міжнародного, європейського, порівняльного права та прав людини, що включає практичні заняття та стажування, акредитована NVAO.

- Universitat de Barcelona (Іспанія) [19] (100–150 THE World University Rankings 2025 [18]): 4-річна бакалаврська програма «Grado en Derecho» (240 ECTS), що охоплює іспанське, європейське та міжнародне право, а також спеціалізовані дисципліни, з можливостями стажувань у державних та міжнародних організаціях.

- University of Amsterdam (Нідерланди) [21] (55 місце QS World University Rankings 2025 [11], 58 THE World University Rankings 2025 [18]): 3-річна англomовна бакалаврська програма «International and European Law» (180 ECTS), що поєднує теорію з практикою та акредитована NVAO.

- University of Copenhagen (Данія) [22] (90 місце QS World University Rankings 2025 [11], 103 THE World University Rankings 2024/2025): 3-річна бакалаврська програма з права (180 ECTS), що викладається данською мовою, з фокусом на данське, європейське та міжнародне право, включаючи стажування та симуляції судових процесів. Акредитована Данською агенцією з якості освіти (EQAR).

Порівняльний аналіз програм правничої підготовки у провідних ЗВО підтверджує усталені академічні моделі, що орієнтуються на якість, міждисциплінарність, практичну спрямованість та відповідність європейським стандартам. Ці програми, відображені у високих університетських рейтингах, які є важливим індикатором для абітурієнтів та роботодавців, демонструють ефективність трирічного бакалаврату. Особливий акцент робиться на практичній орієнтації (через юридичні клініки, моделювання судових процесів, обов'язкові стажування), тісній співпраці з професійним середовищем та активній міжнародній інтеграції (розширена академічна мобільність, викладання англійською мовою та високі вимоги до її знання). Європейські моделі правничої освіти також підкреслюють мультидисциплінарність (поєднання права з економікою, політикою, соціологією), розвиток критичного та аналітичного мислення, використання інтерактивних методів навчання (туторіали, супервізії) та гнучкість у виборі спеціалізованих дисциплін, що є ключовим для формування компетентних та адаптивних юристів.

Для ефективної трансформації та повоєнного відновлення юридична освіта України потребує структурних реформ: переходу на 5-річну програму з єдиним державним іспитом після 3-го курсу, концентрації підготовки у класичних університетах та обов'язкового функціонування юридичних клінік. Успішна інтеграція в європейський правовий простір вимагає інтенсифікації міжнародної співпраці, включаючи академічну мобільність, міжнародні публікації та подвійні дипломи. Сучасні юристи мають ґрунтуватися на цінностях справедливості, гідності та солідарності, що є фундаментальним для розбудови правової та демократичної України.

Ефективність підготовки правників визначається системним підходом до забезпечення якості, що включає узгодженість з міжнародними стандартами, практичну спрямованість та здатність формувати конкурентоспроможних фахівців. Це досягається через комплексні механізми контролю та моніторингу (внутрішнє самооцінювання, зовнішня акредитація, зворотний зв'язок) та активну практичну складову (юридичні клініки, стажування, симуляції). Постійне вдосконалення правничої освіти через регулярне оцінювання, розвиток викладацького потенціалу, партнерство з професійними спільнотами та гнучке оновлення змісту є критично важливим для успішного повоєнного відновлення України та її європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bachelor's in Law: International and European Law - University of Amsterdam. URL: <https://www.uva.nl/en/education/bachelor-s/bachelor-s-programmes/bachelor-s-programmes.html>
2. Dimitrova S. (2024). Reflections on the problems of higher education in the republic of bulgaria. *SCIENCE International Journal*. 3(4):187-192. <https://doi.org/10.35120/sciencej0304187d>
3. Education and Training 2020 (ET2020). URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1ffa181-8ac4-11eb-b85c-01aa75ed71a1>
4. EQAR. URL: <https://www.eqar.eu>
5. ESG 2015. https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
6. Grado en Derecho - Presentación - Estudios - Universidad de Barcelona. URL: <https://web.ub.edu/es/web/estudis/w/grado-G1055>

7. Heidelberg University. URL: <https://www.uni-heidelberg.de/en/study/fields-of-study/bachelor>
8. Leiden University. URL: <https://www.universiteitleiden.nl/en>
9. Lund University. URL: <https://www.lunduniversity.lu.se/home>
10. Phong N. C., Khanh V. T. (2025). Training management towards quality assurance in universities. URL: https://www.researchgate.net/publication/384381625_Training_management_towards_quality_assurance_in_universities
11. QS World University Rankings 2025. URL: <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings>
12. Sursock A. (2024). Developing a European Dimension for Quality Assurance. URL: https://www.researchgate.net/publication/265538027_Developing_a_European_Dimension_for_Quality_Assurance
13. The Bachelor Degree (LL.B.) – University of Copenhagen – KU. URL: <https://jura.ku.dk/english/education/llb/>
14. The European Qualifications Framework (EQF) – Europass. URL: <https://europass.europa.eu/uk/instrumenty-europass/yevropeyska-ramka-kvalifikatsiy>
15. The framework of qualifications for the european higher education area URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_AppendixIII_952778.pdf
16. Tilburg University. URL: <https://www.tilburguniversity.edu>
17. Times Higher Education World University Rankings 2024. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking>

18. Times Higher Education World University Rankings 2025. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/latest/world-ranking>
19. Universitat de Barcelona. URL: <https://web.ub.edu/en/>
20. Université Paris 2 Panthéon-Assas. URL: <https://www.assas-universite.fr/fr>
21. University of Amsterdam. URL: <https://www.uva.nl/en>
22. University of Copenhagen. URL: <https://www.ku.dk/en>
23. University Paris 2 Panthéon-Assas. URL: https://www.qschina.cn/en/universities/university-paris-2-panthéon-assas?utm_source=chatgpt.com
24. Vorobyova O. (2018). Quality assurance of e-learning in the european higher education area. *ITLT*. vol. 64, no. 2, pp. 245–252, Apr. 2018, <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1951>
25. Zamora I., Mosqueda Terán C. A., Gutierrez Ocegueda G. J. R. (2024). The Quality of Tasks in Learning Assessment: The Perspective of Law Students. *International Journal of Social Science and Human Research*. 7(07). <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v7-i07-47>
26. Луговий, В., Слюсаренко, О., Таланова, Ж. (2024). Університетські ліги конкурентоспроможності: мотивуючий механізм мережевого розвитку. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (18), 24-44. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-24-44>
27. Недоліки сучасної юросвіти: критичні зауваження роботодавців. Інформація з сайту Асоціації правників України URL: <https://uba.ua/ukr/news/5988>